

Program péče o vlka obecného v České republice – úvodní představení

Vladimír Dolejský

Presumpce je přirozená a původní choroba. Člověk je nejbídnější, nejslabší, a přesto nejpyšnější ze všech tvorů. Svou domýšlivostí je ve své představivosti rovný bohu, přisuzuje si boží schopnosti a vyzdvihuje se nad všechny ostatní tvory. Ostatním tvorům pak přiděluje schopnosti, které se mu zdají vyhovující. (Montaigne, The Defense of Raymond Sebond).

Vlk obecný znovu osídlil ČR. Foto Jaroslav Vogeltanz



Vyhubení vlka v českých zemích a na Moravě

Před polovinou 18. století došlo k dramatickému snížení početnosti vlků v českých zemích a od této doby se dá datovat i postupné úplné vymizení druhu. Za Marie Terezie již byli vlci vzácní. V roce 1747 byl uloven poslední vlk v Novohradských horách. V roce 1750 byl uloven poslední vlk v Brdech, v roce 1756 byli uloveni dva poslední vlci na panství Vimperk. Nejdéle vlci zůstali díky odlehlosti na panství Krumlov, a to až do roku 1795.

V 19. století byl vlk uloven v Čechách jen zcela výjimečně (např. 1825 na Doupovsku, 1837 u Opočna, 1842 a 1866 v Jizerských horách, 1861 v Krkonoších, 1874 u Vimperka). Mnohdy se jednalo patrně o migrující jedince. Poslední vlci v Čechách byli uloveni na Šumavě v roce 1874 a 1891 a v obou případech se taktéž jednalo o migrující jedince.

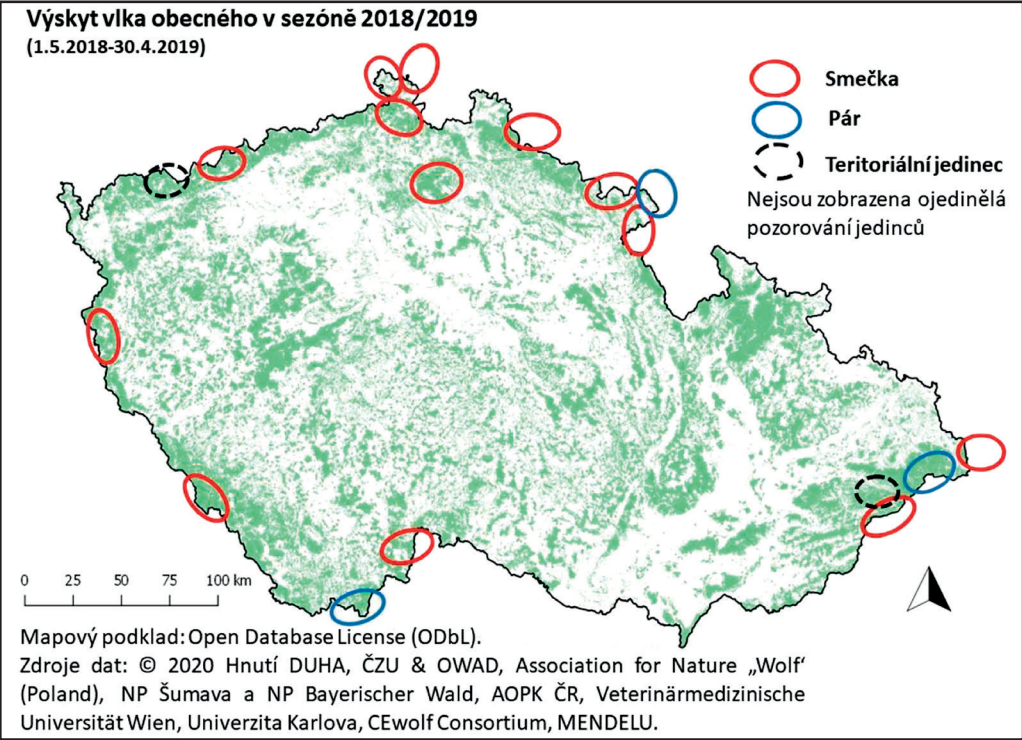
Jiná situace byla na Moravě a zvláště v Beskydech, kde se vlk v 19. století vyskytoval mnohem častěji a kde bylo v letech 1815 až 1851 uloveno 38 vlků a po roce 1852 ještě nejméně další tři. Poslední historické zástřely na Moravě jsou známy z roku 1907 z revíru Kouty v Jeseníkách, z roku 1908 od Zábřehu a z roku 1914 z lokality Černý Grůň u Jablunkova.

Od prvních údajů o navracení vlků k současnosti

První poválečný údaj o výskytu vlka na území České republiky se objevil v roce 1947 na severní Moravě, v oblasti Starého Města pod Sněžníkem. Další doložené záznamy výskytu z let 1963 a 1965 pocházejí ze Štáblovic na Opavsku a z Kunčic na Králickém Sněžníku.

K výraznému zvýšení počtu dokladů o zástřelu, výskytu a pozorování došlo v průběhu 70. let. Migrující jedinci se objevili na Šumavě (1976), v Krkonoších (1977), na Rakovnicku (1988), v Krušných horách (2002). Pozorování a zástřely jsou známy z Hrubého Jeseníku, Králického Sněžníku a Bílých Karpat.

Migrace karpatské populace vlků ze Slovenska a Polska vedla k tomu, že se v příhraniční oblasti v CHKO Beskydy od roku 1995 vyskytovala pravidelně skupina vlků, jejíž přítomnost dávala naději na vznik životaschopné, reprodukcující se subpopulace. V roce 2008 je na základě pozorování a nálezů pobytových znaků odhadován počet vlků v CHKO Beskydy na sedm jedinců. V letech 2003–2012 na základě systematického monitoringu byl však výskyt vlka v CHKO Beskydy a navazujícím územím na Slovensku vyhodnocen jako extrémně sporadický. Od roku 2012 je zde vlk ale na snímcích z fotopastí opět zachycen každoročně.



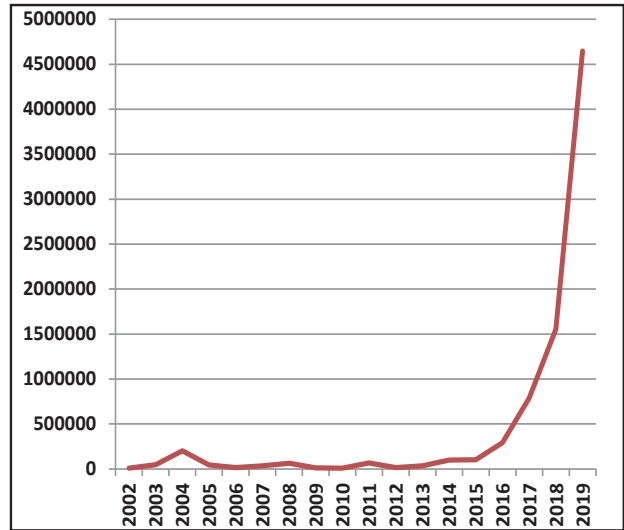
Noční záběr z fotopastí. Foto Miroslav Kutal, Hnutí Duha

Od roku 2017 se pohybuje sporadicky několik jedinců v Bílých Karpatech. Na jaře 2018 byl prokázán výskyt nové „karpatské“ smečky v oblasti Beskyd a v roce 2019 bylo u této smečky potvrzeno rozmnožování. Jedná se o první doložené rozmnožování v této oblasti od doby návratu vlků v 90. letech.

Současný výskyt vlka v ČR je spojen především se středoevropskou nížinnou populací. Vlci z oblasti severovýchodního Polska rekolonizovali západní Polsko

a východní Německo. Od roku 2000 se pravidelně začali rozmnožovat na území německé Lužice, odkud se šířili. Poslední celkově vyhodnocený monitoring v sezóně 2018/2019 potvrdil v Německu existenci 105 vlčích smeček, 27 párů a 12 teritoriálních jedinců, ve 100 případech bylo potvrzeno také rozmnožování.

První zprávy o možnosti šíření vlka z Horní Lužice na české území jsou z roku 2012, kdy byl v blízkosti české hranice poprvé fotopastí vyfotografován vlk.



Výše vyplacených náhrad škod způsobených vlkem obecným, roky 2002–2019 v ČR, stav XI/2019. Zdroj Ministerstvo financí ČR



Vlčice na Broumovsku. Foto Miroslav Kutal, Hnutí Duha

Věrohodná pozorování pocházejí i z Krkonoš z roku 2011 či z Broumova z roku 2013. Z roku 2013 už existuje doklad také o jeho přítomnosti v oblasti Ralska. V roce 2014 tu byl prokázán výskyt dvou dospělých a tří mladých vlků. Došlo tak k etablování první smečky v oblasti Čech a od té doby je reprodukce této smečky zaznamenávána každoročně.

Na podzim roku 2015 se na Broumovsku usadil vlčí pár, který hned následující rok vyvedl minimálně dvě mláďata. Rozmnožování této smečky v česko-polském přhraničí bylo zjištěno i v dalších letech. Podle fotopastí byla v roce 2017 zjištěna tři vlčata a v roce 2018 čtyři. Další oblasti v Čechách, kde je opakovaně hlášen výskyt vlků, je Šluknovský výběžek. Od roku 2015 jsou vlci pravidelně pozorováni i na Šumavě, v Pošumaví, Novohradských horách, v Českém lese,

Krušných horách, Českém Švýcarsku, Jizerských horách, Krkonoších nebo Jeseníkách.

V roce 2017 byla prokázána existence smečky v centrální části Šumavy. Nově byly také zjištěny doklady o reprodukci na Šluknovsku, v oblasti Ralska. Záznamy vlků jsou postupně hlášeny i z dalších míst ČR. V roce 2018 byl potvrzen výskyt vlků v Lužických horách, resp. NP České Švýcarsko, a reprodukce na Třeboňsku.

Program péče o vlka jako reakce na jeho rozšíření

Návrat celoevropsky přísně chráněného vlka do naší krajiny s sebou v posledních dvou letech přináší řadu nejasností a konfliktů. Dochází zejména ke škodám na hospodářských zvířatech, ale i k obavám

veřejnosti z případného napadení těmito šelmami. Systematickou reakci na rozšíření vlčí populace v Česku umožní nová strategie resortu životního prostředí „Program péče o vlka“. Ten je souborem opatření směřujících k omezení vzniku škod na hospodářských zvířatech a snížení počtu dalších konfliktů, které s přítomností vlka v naší krajině souvisí, včetně budoucího stanovení tzv. příznivého stavu populace a stanovení jednotného postupu příslušných orgánů při nestandardním chování vlka. Program péče připravilo Ministerstvo životního prostředí spolu s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR a vědci, připomínkovali ho pak zástupci chovatelských svazů, Českomoravské myslivecké jednoty (ČMMJ) a také Ministerstva zemědělství. Aktualizace „programu péče“ proběhne za dva roky.

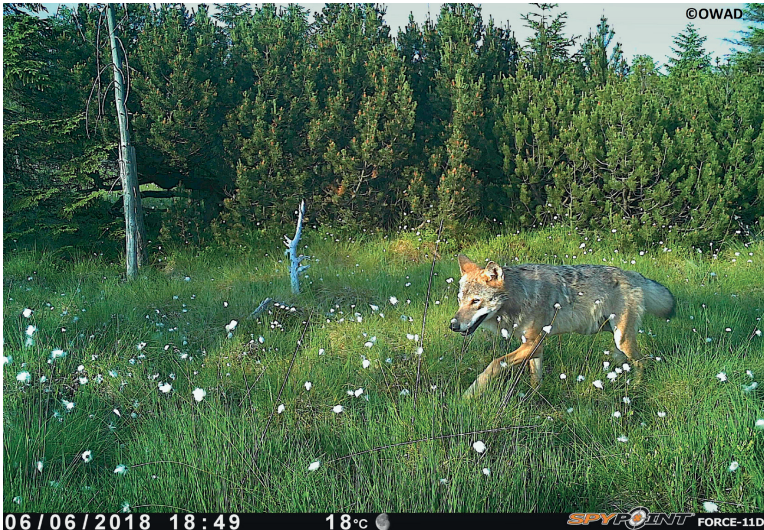
Vlk je prakticky v celé Evropě chráněný evropskou legislativou a program péče toto nemění ani měnit nemůže – nejde tedy o legislativní normu, ale o managementový plán (plán přístupu), jehož jednotlivá opatření bude MŽP ve spolupráci s příslušnými orgány ochrany přírody a také s Ministerstvem zemědělství, chovatelskými organizacemi, myslivci a dalšími hospodáři v krajině nyní naplňovat.

Program péče je strategický dokument, který určuje základní kroky, jež je potřebné pro prevenci a řešení konfliktů souvisejících s výskytem a rozvojem populace vlka řešit. Ministerstvo už v souladu s programem péče pracuje na legislativních změnách v oblasti náhrad škod s cílem poskytování náhrad dotčeným subjektům zjednodušit a usnadnit veškerou související administrativu.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR se pak již zabývá přípravou podkladů, jakými jsou specifikace účinných opatření k ochraně stád nebo „manuál“ pro případy výskytu problematických vlků.

Nutná je spolupráce s okolními státy

V Programu péče je také zakotven úkol ve spolupráci s Německem a Polskem (resp. v oblasti Karpat se Slovenskem) stanovit tzv. příznivý stav populace – tedy velikost populace (a odpovídající podíl z hlediska území ČR), při jejímž dosažení může ČR společně s okolními státy začít jednat s Evropskou komisí o úpravě evropské legislativy a stanovení případných kvót pro lov vlka. Konkrétní cílové počty vlků zatím nejsou stanoveny ani v okolních státech (jako je třeba Sasko, kde se populace vlka rozvíjí od r. 2000 a první program péče byl přijat v r. 2009) a jednou z mála zemí v rámci EU, která uvádí konkrétní hodnotu „životaschopné populace“ vlka pro své území



Vlk zachycený fotopastí v Krušných horách. Foto projekt OWAD

(nikoli limitního stavu) je Francie, jde však o zemi, kde se vývoj vlčí populace řeší již řadu let a tento údaj je součástí až nejnovějšího, v pořadí již třetího managementového plánu z roku 2018.

Pokud jde o samotné stanovení konkrétní hodnoty příznivého stavu druhu z hlediska ochrany, je v případě velkých šelem (a jejich přeshraničních populací) ze strany Evropské komise doporučeno (v rámci metodického dokumentu Guidelines on population level management plans for large carnivores) nevztahovat tyto hodnoty pouze k území jednoho státu, kde by vzhledem k nízké populační hustotě šelem nemuselo být ani reálné příznivého stavu druhu dosáhnout, ale k populaci jako celku. Je zřejmé, že zejména tzv. střeoevropská nížinná populace vlka, z níž především dochází k šíření vlků na naše území v posledních letech, má dlouhodobě rostoucí trend, nicméně konkrétní hodnoty příznivého stavu druhu (a případného podílu odpovídajícímu území ČR) je nezbytné stanovit ve spolupráci se sousedními státy, a proto nebylo možné nyní tento údaj začlenit do textu programu, ale jde o jedno z prioritních opatření hned na počátku jeho naplňování. Má-li být moment dosažení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany podnětem pro výše zmíněnou iniciativu směřující ke změně v právním režimu ochrany vlka, je klíčové, aby byly k dispozici kvalitní a odborně podložené údaje, které nebudou žádným z aktérů zpochybňovány, a současně byla, pokud možno, shoda na společném postupu se sousedními státy, které sdílejí tutéž populaci.

Součástí programu je i opatření, které by mělo reagovat na situace, kdy se nějaký vlk chová nestandardně. Takové chování je potřebné řádně vyhodno-



Vlk zachycený fotopastí v jižních Čechách. Foto archiv AOPK ČR

tit a jedince s narušeným, problémovým chováním, u nichž by hrozilo např. ohrožení bezpečnosti, z přírody odstranit. Postup eliminace problémového jedince je možný pouze na základě výjimky podle zákona o ochraně přírody a krajiny (a příslušné evropské legislativy). Program péče ukládá stanovit detailní postup v těchto případech, a to až do úrovně faktického provedení, na kterém bude participovat jak státní správa v oblasti ochrany přírody a myslivosti, tak konkrétní uživatelé honiteb. V případě stanovení podmínek a způsobu eliminace problémových jedinců vlka jsou obecně zřejmé výchozí podmínky (důvody a podmínky pro možné povolení výjimky), ale potřebné je jednak více konkretizovat to, jakým způsobem k hodnocení naplnění zákonem stanovených důvodů a podmínek přistupovat, tj. upřesnit metodicky postup pro orgány ochrany přírody při povolování výjimek, tak i současně vysvětlit, jak bude praktický postup v případě výskytu problémových jedinců probíhat. Zde je klíčová vzájemná spolupráce mezi ministerstvy životního prostředí a zemědělství, resp. mezi orgány ochrany přírody, myslivci i dalšími odborníky a jejich vzájemné porozumění legislativním podmínkám a požadavkům (nejen zákona o ochraně přírody a krajiny, ale i zákona o myslivosti, případně dalších dotčených předpisů) i praktickým možnostem a okolnostem řešení.

Prevence škod na hospodářských zvířatech a náhrada těchto škod

Nejzávažnějším problémem výskytu vlka v krajině jsou škody, k nimž dochází na hospodářských zvířatech. Mezi hlavní cíle Programu péče o vlka proto patří zejména zajištění fungujícího systému pro poskytování finanční podpory na realizaci preventivních opatření na ochranu stád a zlepšení postupu šetření

a vyplacení náhrad vzniklých škod. Významná je také kvalitní informovanost laické i odborné veřejnosti, tedy např. zabezpečení potřebného monitoringu a sběru dalších informací, jejich sdílení mezi zainteresovanými subjekty (orgány státní správy, chovateli, myslivci).

Jedním z důležitých témat programu je již zmíněné financování preventivních opatření. V současné době je lze hradit z Operačního programu Životní prostředí. Jde však o komplikovaný a administrativně náročný nástroj. Je třeba usilovat proto o co neefektivnější nastavení podmínek podpory tak, aby byla pro chovatele co nejdostupnější. Logicky by nejvhodnějším řešením bylo provázání se systémem ostatních podpor v oblasti zemědělství, zatím se k tomuto návrhu ale Ministerstvo zemědělství nepřiklonilo. Na místě je o věci dále diskutovat a hledat alternativní řešení.

Programy péče jsou přijímány zpravidla na období 10 let, v případě vlka však MŽP počítá s jeho aktualizací v kratším termínu, a to již za dva roky. Do této doby by již měla být realizována některá významná opatření, např. stanovení velikosti populace (tzv. příznivého stavu druhu podle požadavků evropských předpisů) nebo nastavení podmínek podpory zavádění opatření k ochraně stád v programovém období 2021–2027.

V západním světě a v přírodních vědách disponujeme mimořádnými nástroji k tomu, abychom mohli studovat zvířata, máme systém pro jejich klasifikaci, díky knihovně a periodikům máme také systém pro šíření informací. Pokud se však chceme dozvědět a naučit o zvířatech víc, a myslím tím opravdové vědění, nikoliv více faktických informací, musíme jít za nimi do lesů. (Barry Lopez, Of Wolves and Men)